

УДК – 657.36

Олена Колумбет

Юлія Зозуля

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ: СУЧАСНІ НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

В статті проаналізовано науково-методологічні підходи щодо визначення поняття «оборотні активи» на підприємствах України.

Ключові слова: оборотні активи, запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, оборотний капітал, оборотні кошти.

В статье проанализированы научно-методические подходы для определения понятия «оборотные активы» на предприятиях Украины.

Ключевые слова: оборотные активы, запасы, дебиторская задолженность, денежные средства, оборотный капитал, оборотные средства.

Analysis of scientific and methodological approaches to the definition of «current assets» on agricultural enterprises in Ukraine.

Keywords: current assets, inventories, receivables, cash, working capital.

Актуальність теми. В умовах становлення та розвитку економічних відносин процес формування стійкої ринкової інфраструктури висуває нові вимоги щодо механізмів формування та використання фінансових ресурсів, в тому числі і оборотних активів. За для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції, кожне підприємство повинно мати чітко сформований механізм управління оборотними активами, але це неможливо без розуміння сутності цієї категорії. Адже у процесі теоретичного вивчення цього поняття стає можливим виявлення існуючих взаємозв'язків серед найважливіших та найвпливовіших факторів виробничо-господарської діяльності. Тому питання теоретичного дослідження визначення сутності «оборотних активів» не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових досліджень виявив, що серед вітчизняних вчених на даний момент існує неузгодженість в трактуванні таких категорій як «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи», а також класифікації оборотних активів.

Ситуація ускладнюється відсутністю єдиного погляду на ці поняття навіть у законодавчо-нормативній базі України.

Значний внесок у дослідження проблеми трактування поняття «оборотні активи» та їх класифікації зробили такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як І.В. Алексєєв, М.В. Володькіна, О.І. Нич, Л.О. Бетехтіна, Н.Б. Ермасова,

© Колумбет О. П., Зозуля Ю. П., 2013

В.П. Бечко, М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька, І.О. Бланк, Г.Г. Кірейцев, Ф.Ф. Бутинець, І.М. Бойчик, Т.А. Демченко, С.І. Деревянко, Я.Б. Дропа, Н.В. Ізмайлова, Ю.С. Пеняк, О.С. Поважний, Н.О. Крамзіна, Ю.В. Кваша, Л.Г. Соляник, П.В. Круш, О.В. Клименко, В.І. Подвігіна, В.О. Гулевич, О.С. Філімоненков, І.А. Усатов, Р.А. Слав'юк, О.С. Філімоненков, Р. Брейлі, Роберт Мертон та ін.

Незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, проблеми дослідження теоретичних засад оборотних активів залишаються фрагментарно дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування. Через зміни законодавчо-нормативної бази України питання класифікації оборотних активів та визначення їх сутності потребує подальшого опрацювання.

Мета статті полягає у дослідженні та узагальненні існуючих підходів до визначення сутності поняття «оборотні активи», що забезпечить формування адекватного сприйняття агрегованої інформації суб'єктами підприємницької діяльності та побудову теоретичного підґрунтя для подальшого дослідження оборотних активів як економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна підприємницька діяльність потребує проведення розумної, зваженої політики управління підприємством. Одним з найважливіших структурних елементів виробничого процесу є оборотні активи. Рациональна організація процесів формування та використання оборотних активів підприємства є основою його розвитку та забезпечення його безперебійного функціонування як суб'єкта господарської діяльності. Прийняття економічно обґрунтованих рішень, що підвищують фінансову результативність і формують основу стабільної роботи, неможливе без розуміння економічної сутності «оборотних активів».

В умовах функціонування підвищення ефективності використання наявних ресурсів є однією з реальних можливостей їх подальшого розвитку. В основному це питання стосується оборотних активів, ефективне управління якими посилює фінансову стійкість, ліквідність, кредитоспроможність та інвестиційну привабливість галузі.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи – це «гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [2]. В Господарському кодексі України взагалі немає трактування такої категорії як «оборотні активи», але у ст.139 «Майно у сфері господарювання» зазначено, що «оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів» [1].

Термін «оборотні активи» трактується по-різному, залежно від етапів розвитку економіки. В умовах адміністративно-командної системи більш розповсюдженим було поняття «оборотні кошти». Розуміння сутності і функцій оборотних коштів було в той час одноманітним. Основною функцією вважалось розрахунково-платіжне обслуговування кругообігу коштів, фінансування поточних витрат підприємства. До складу оборотних коштів включали грошові суми, які необхідні на покупку матеріалів, сировини, на заробітну плату виробничому і адміністративному персоналу, на сплату податків і інших витрат підприємства, оплачених у поточному періоді.

При переході від планово-адміністративної економіки до ринкової вітчизняні економісти отримали можливість вивчити і використовувати накопичений західними економістами досвід і напрацювання. Поряд з терміном «оборотні кошти», у літературі почали використовувати такі терміни, як «поточні активи», «оборотний капітал», «оборотні активи». Часто ці терміни багатьма авторами ототожнюються як одна і та сама складова майна.

Усі джерела, за рахунок яких формуються оборотні кошти, можна розглядати як фонд, який можна назвати фондом оборотних коштів. Кількість «оборотних коштів» як частина активів і «фонд оборотних коштів» як частина пасивів повинні збігатися.

Необхідно зазначити, що в останній час багато авторів (Е.С. Стоянова, В.В.Ковальов та ін.) почали надто вільно використовувати усталену термінологію. Зокрема, мабуть з метою спрощення, почали ототожнювати оборотні кошти з оборотними активами.

Як свідчить практика, у вітчизняній нормативній документації відсутнє розмежування поняття «оборотний капітал», «оборотні активи» та «оборотні кошти».

Поняття «оборотний капітал» та «оборотні активи» часто використовуються як синоніми, хоча оборотні активи у процесі виробничої діяльності підприємства споживаються і витрачаються, на відміну від оборотного капіталу, що лише авансується. Але слід зазначити, що на капітал перетворюється не весь обсяг авансованих грошових коштів, а лише той, що забезпечує економічний, соціальний або екологічний ефект. Тому, можна зробити висновок, що оборотні активи й оборотний капітал це дві категорії, які характеризують одні й ті ж об'єкти: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення, дебіторську заборгованість і запаси.

Погоджуючись з думкою Пархоменка О.П. [13] хибність ототожнення оборотних активів з оборотними коштами полягає в тому, що загальноприйнятий поділ оборотних коштів на оборотні фонди та фонди обігу не враховує такої складової господарських засобів підприємства, як короткострокові фінансові вкладення. До оборотних активів включаються як матеріальні, так і грошові ресурси, тому, поняття оборотних активів є дещо ширшим, ніж поняття оборотних коштів.

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів також відсутня узгодженість щодо зазначених понять. Деякі дослідники вважають поняття «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи» синонімами [4; 6], інші об'єднують лише деякі поняття [15], третя група вчених зазначають, що економічний зміст зазначених понять різний, саме тому ототожнювати їх помилково [3, 14].

Маргасова В.Г. виділяє чотири основні школи у процесі дослідження поняття «оборотний капітал»: класичну, представниками якої є А. Сміт, К. Маркс, Д. Рікардо, Ф. Кене, радянську, сучасну та західну.

Пізніше такі терміни як «оборотні кошти» та «оборотні засоби» часто ототожнювались і трактувались як сума інших понять – оборотних фондів і фондів обігу у працях Д'яченко В.П., Усатова І.А., Бойчика І.М. та інших.

Алексеев І.В. та Нич О.І. у своїх дослідженнях розглядають проблему ототожнення суміжних понять та зазначають, що «за своєю суттю всі вони різні і окреслюють різні економічні поняття». Автори головною відмінністю оборотних активів та оборотних коштів вважають тривалість періоду для функціонування, який для оборотних коштів визначають в один рік або кругообіг, а для оборотних активів – в один рік або в операційний цикл. Поняття «оборотні засоби» автори взагалі вважають невірним і таким, що виникло через неточності перекладу з російського понят-

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

тя «оборотные средства». Категорію «оборотні активи» автори вважають «всеохоплюючою», оскільки саме вона містить у собі інші поняття [3, с. 135-136].

Поважний О.С., Крамзіна Н.О. та Кваша Ю.В. у своїх працях також досліджували історію виникнення терміну «оборотні активи», його суть та зв'язок з іншими поняттями. Головною відмінністю між поняттями «оборотні активи» і «оборотні кошти» автори вважають те, що оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти авансовані у виробництво, тому вони «не витрачаються і не споживаються», внаслідок чого оборотні кошти виступають проміжною ланкою між активом і пасивом балансу [14, с. 47-50].

У працях Бетехтіної Л.О. поняття «оборотних активів», «оборотних коштів» та «оборотного капіталу» розглядаються як тотожні. Автор пропонує наступне визначення зазначених понять: оборотний капітал (активи, кошти) – «це активи, які поновлюються з певною регулярністю для забезпечення поточної діяльності, вкладення в які обертаються протягом одного року або виробничого циклу» [6, с. 74]. Сучасні науковці, такі як Поддєрьогін А.М., Білик М.Д. [4, с. 133], Благодатін А.А., Мец В.О. також ототожнюють поняття «оборотні кошти» та «оборотний капітал».

За результатами проведеного дослідження були виділені різні визначення вчених-науковців. Результати їх узагальнення наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Визначення поняття «оборотних активів»

№	Автор	Визначення
1	НП(С)БО 1	Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу
2	Слав'юк Р.А.	Оборотні активи – ресурси, які належать підприємству і які напевно буде перетворено на гроші чи використано іншим чином протягом року з дати складання бухгалтерського балансу
3	Нашкерська Г.В.	Оборотні активи – це грошові кошти, що вкладені для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції
4	Демченко Т.А.	Оборотні активи – сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі
5	Ковальов В.В.	Оборотні активи – активи, що споживаються у ході виробничого процесу протягом року або звичайного операційного циклу, що перевищує 12 міс. через специфіку технологічного виробництва, і тому такі, що повністю переносять свою вартість виготовленої продукції
6	Бланк І.О.	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства та, що повністю споживаються у процесі одного виробничо-комерційного циклу
8	Ермасова Н.Б.	Оборотні активи – засоби, інвестовані підприємством в поточні операції під час кожного операційного циклу
10	Кірейцев Г.Г.	Оборотні активи – це сукупність коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції

[систематизовано за 2; 16; 12; 8; 11; 5; 17; 9; 4; 10]

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Необоротні активи є найменш мобільною частиною майна підприємства, основна відмінність якої полягає в багаторазовому використанні в процесі господарської діяльності і в частковій амортизації протягом кожного операційного циклу. Наведена класифікація активів, на нашу думку, виокремлює найголовніші ознаки, за якими активи, як керована підсистема, якомога чіткіше відповідатимуть визначеним управлінським цілям та завданням.

Характеризуючи активи як об'єкт обліку та управління, необхідно відмітити особливості їх окремих складових частин. Виникає необхідність вибору класифікаційної ознаки активів, згідно з якою буде формуватись політика управління ними на підприємстві. На нашу думку, поділ активів на оборотні та необоротні, з точки зору управління, є найбільш вдалим, так як цей підхід відповідає умовам побудови балансу та відображає участь активів у виробничому процесі. Зокрема, оборотні активи є найбільш ліквідною частиною балансу, але при цьому досить важливим є точне планування їх обсягів у процесі здійснення господарської діяльності, що направлена на отримання прибутку. Відповідно до Національного положення (стандарту) 1 бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» класифікацію оборотних активів можна представити на рис. 1

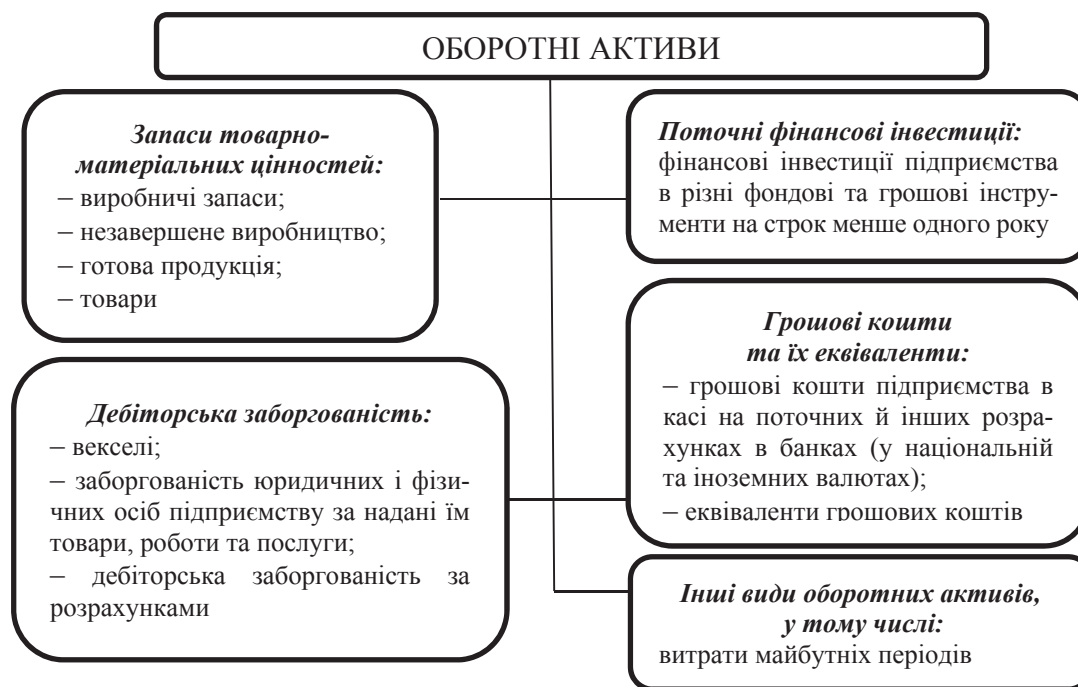

Рис. 1. Класифікація оборотних активів підприємства відповідно до Національного положення бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

Проаналізувавши вищенаведені визначення оборотних активів, запропонуємо власне визначення даного поняття. Оборотні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу.

Характеризуючи активи як об'єкт обліку та управління, необхідно відмітити особливості їх окремих складових частин. Виникає необхідність вибору класифікаційної ознаки активів, згідно із якою буде формуватись політика управління ними на підприємстві.

Таким чином, необхідність класифікації оборотних активів зумовлена наступними проблемами:

- науковою розробкою питань аналізу оборотних активів;
- покращенням підготовки та підвищенням кваліфікації аналітичних кадрів;
- подальшим удосконаленням методики аналізу оборотних активів;

Висновки. Проведені теоретичні дослідження поняття оборотних активів та отримане уточнене визначення цієї категорії визначають ключові аспекти в формуванні їх дефініції як економічної категорії. Чітке розуміння сутності оборотних активів має велике практичне значення, адже правильне сприйняття економічної термінології, спрощує роботу кожного підприємця, допомагає прослідкувати та виявити взаємозалежності між різними факторами виробничо-господарської діяльності, що у подальшому дозволить не лише раціонально споживати наявні фінансові ресурси, а й будувати обґрунтовані економічні прогнози щодо доцільності використання та управління оборотними активами підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Господарський кодекс України* : за станом на 01.01.2013 р. / Верховна рада України // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2003. – № 11. – С. 303.
2. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»* від 07.02.2013 № 73 / Мінфін України // Офіційний вісник України. – Офіц. вид. – К., 2013. – № 19. – С. 97.
3. *Алексєєв І.В.* Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії / І.В. Алексєєв, О.І. Нич // Економічний простір. – 2010. – № 42. – С. 133–137.
4. *Білик М.Д.* Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
5. *Бланк І.А.* Управление активами и капиталом предприятия / И.А.Бланк. – К.:Ника-центр, Эльга, 2003. – 448 с.
6. *Бетехтіна Л.О.* Економічна сутність оборотного капіталу підприємства / Л.О. Бетехтіна // Бізнес-навігатор. – 2009. – № 1 (16). – С. 74-77.
7. *Бутинець Ф.Ф.* «Бухгалтерський фінансовий облік» 8-ме вид., доп. і перероб.– Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912 с. ISBN: 966-8059-22-0;
8. *Демченко Т.А.* Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності / Т. А. Демченко // Актуальні проблеми економіки -2007. – №9. – 227 с.
9. *Ермасова Н.Б.* Финансовый менеджмент / Н.Б. Ермасова. – М.: Юрайт-Издат, 2007. – 192с.
10. *Кірейцев Г.Г.* Финанси підприємств / Г.Г. Кірейцев. – К.: ЦУЛ, 2002. – 268с.
11. *Ковалев В.В.* Курс финансового менеджмента / В.В. Ковалев. – М.: ТК Велби, 2008. – 448 с.
12. *Нашкерська Г.В.* Фінансовий облік: навч. посіб. / Г.В. Нашкерська. – К.: Кондор, 2005. – 503 с.
13. *Пархоменко О.П.* Уточнення сутності оборотного капіталу підприємства / О.П. Пархоменко [Електронний ресурс]. – <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/vsunud/2008-1E/08porrok.htm>.
14. *Поважний О.С.* Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи» / О.С. Поважний, Н.О. Крамзіна, Ю.В. Кваша // Економічний простір. – 2008. – №12/2. – С. 41–52.
15. *Пеняк Ю.С.* Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Ю.С. Пеняк ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2010. – 20 с.
16. *Слав'юк Р.А.* Финансы підприємств: навчальний посібник / Р.А. Слав'юк. – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 460 с.
17. *Усатов И.А.* Хозяйственный расчет и контроль рублем в промышленности / И. А. Усатов. – М. : «Финансы», 1968. – 232 с.